

Náhrada škody a zpětná účinnost právních předpisů

V případě práva na náhradu újmy vzniklé v důsledku porušení zákona platí obecné pravidlo (srov. např. § 3079 odst. 1 o. z.), že rozhodným okamžikem pro určení, jaká hmotněprávní úprava se má použít, je okamžik porušení povinnosti, nikoli až vznik škody samotné. Mezi těmito dvěma skutečnostmi může existovat i dlouhá časová prodleva. Zákonodárce tu vyšel z prevenční funkce náhrady újmy, neboť hrozba vzniku povinnosti nahradit škodu má ovlivnit právě jednání osoby, které lze v daném okamžiku charakterizovat jako protiprávní. Uvedené pravidlo je projevem obecné zásady zákazu retroaktivity, jež je konkretizací požadavku právní jistoty subjektů práva. U objektivní odpovědnosti za škodu stanovenou zvláště zákonem (srov. § 2895 o. z.), do které spadá i odpovědnost organizace za důlní škodu vyvolanou důlním provozem ve smyslu § 36 odst. 3 zákona č. [44/1988 Sb.](#), o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), je třeba v případě absence explicitních přechodných ustanovení vyjít z pravidla, že zpětná (retroaktivní) účinnost takové právní úpravy je vyloučena. V souladu s principem nepravé zpětné účinnosti totiž musí převážet časové hledisko okamžiku škodné události (zvláště kvalifikované okolnosti, která by mohla být důvodem vzniku povinnosti k náhradě újmy), neboť zejména u přísnější odpovědnosti za výsledek (strict liability) nelze škůdce (zpravidla provozovatele nějaké potenciálně nebezpečné činnosti) uvádět do situace, že by případně nesl povinnost nahradit škodu bez ohledu na zavinění z činnosti, s níž tato zpřísněná povinnost nebyla v okamžiku škodné události zákonem spojována. Opačný přístup by vedl k porušení zásady zákazu retroaktivity a tím i popření požadavku právní jistoty subjektů práva, jakož i k potlačení prevenční funkce náhrady újmy.

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 25 Cdo 5640/2017-127, ze dne 19.3.2018)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobců: a) J. P. a b) A. P., oba zastoupeni Mgr. J.B., advokátem se sídlem P., proti žalovanému: Hlavní město Praha, se sídlem P., zastoupené JUDr. Ing. S.S.Z., advokátkou se sídlem P., o 168.871,71 Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 14 C 325/2014, o dovolání žalobců proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 6. 2017, č. j. 11 Co 136/2017-105, tak, že dovolání se zamítá.

Z odůvodnění:

Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 30. 8. 2017, č. j. 14 C 325/2014-77, uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobcům 168.871,40 Kč s příslušenstvím a nahradit jim náklady řízení. Vyšel ze zjištění, že v noci z 28. 5. na 29. 5. 2014 došlo k propadu půdy na pozemku žalobců před jejich rodinným domem v P. Žalobci následně provedli sanaci propadliny a náklady za takto nezbytně provedené práce požadovali po žalovaném. Pravděpodobnou příčinou propadu byl vznik volné prostory v nedostatečně zhutněném zásypu 15 metrů hluboké šachty, vyhloubené v šedesátých letech minulého století, v důsledku mimořádných přívalových srážek. Pasivní věcnou legitimaci žalovaného dovedl ze skutečnosti, že šachtu nechala vyhloubit Výstavba hlavního města Prahy – výstavba inženýrských staveb (dále jen „VHMP-VIS“), jejímž právním nástupcem je Útvar hlavního architekta hl. města Prahy, jehož zřizovatelem je žalovaný. Soud dospěl k závěru, že odpovědnost žalovaného za škodu je dána dle § 36 odst. 3 zákona č. [44/1988 Sb.](#), o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, neboť je zde příčinná souvislost mezi přítomností špatně zasypané šachty, vyhloubené za účelem zajištění důlního díla, a propadem půdy.

K námitce žalovaného dodal, že k porušení prevenční povinnosti žalobců nedošlo, jelikož jejich pozemek byl určen k zástavbě, pro výstavbu svého rodinného domu získali příslušné stavební povolení a pozemek nijak nadměrně nezatížili.

K odvolání žalovaného Městský soud v Praze usnesením ze dne 28. 6. 2017, č. j. 11 Co 136/2017-105, rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a uzavřel, že jeho závěr o pasivní věcné legitimaci žalovaného je nepřezkoumatelný, neboť z něj nevyplývá, na základě jakých úvah dospěl k tomu, že žalovaný je právním nástupcem VHMP-VIS. Otázka nástupnictví je otázkou právní, musí vycházet z rozhodných skutečností, přičemž nejsou-li účastníky učiněny nespornými, musí být prokázány příslušnými důkazy. Takovým důkazem přitom nemůže být pouze zpráva České geologické služby p. o., se kterou se soud prvního stupně spokojil a učinil z ní nepřezkoumatelné závěry. Z označení „Výstavba hlavního města Prahy – výstavba inženýrských staveb“ dle odvolacího soudu nelze bez dalšího dovodit, o jaký subjekt se mělo jednat a zda byl ve své době vůbec nadán právní subjektivitou. Z žalobních tvrzení navíc nelze vyčíst, z jakých konkrétních skutečností lze dovozovat, že za jednání takového subjektu odpovídá v současné době žalovaný. Za správný přitom odvolací soud nepovažoval ani postup soudu prvního stupně, který na danou věc aplikoval horní zákon z roku 1988, účinný ode dne 1. 7. 1988, který se dle odvolacího soudu nemůže vztahovat na jednání, k němuž mělo dojít o více než 20 let dříve. Dle něj je třeba posuzovat předpoklady pro vznik odpovědnosti žalovaného za škodu podle právních předpisů účinných v čase zasypaní šachty, tedy tehdejšího zákona č. [41/1957](#) Sb., o využití nerostného bohatství (horní zákon) - dále jen „horní zákon z roku 1957“, případně ustanovení obecných předpisů, tedy zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku.

Proti usnesení odvolacího soudu podali žalobci dovolání s tím, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky zpětné působnosti horního zákona z roku 1988, konkrétně jeho ustanovení o odpovědnost za důlní škodu, na jednání učiněné před účinností tohoto zákona, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a otázky týkající se povinnosti tvrzení a důkazního břemene žalobce, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu. Dovolatelé se domnívají, že daná věc by měla být posuzována dle horního zákona z roku 1988 s ohledem na okamžik vzniku škody, neboť přechodná ustanovení tohoto zákona neřeší jejich situaci, § 3079 odst. 1 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku, (dále jen „o. z.“), se vztahuje pouze na případy deliktní odpovědnosti za újmu, přičemž odpovědnost za důlní škodu dle zmíněného horního zákona má objektivní charakter, tedy není nutné zkoumat, zda žalovaný porušil právní povinnost. S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010, dovolatelé dále namítají, že je odvolací soud zatížil nepřiměřeným břemenem tvrzení a důkazním břemenem ohledně právního nástupnictví VHMP-VIS a pasivní věcné legitimace žalovaného. Domnívají se, že předložili dostatečná tvrzení a podložili je důkazy, přičemž další již nemohou poskytnout z důvodu objektivního informačního deficitu, který by však měl odstranit žalovaný, jelikož disponuje potřebnými dokumenty. Navrhli, aby dovolací soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení se podává z čl. II bodu 2 zákona č. [293/2013](#) Sb. a z části první čl. II bodu 2 zákona č. [296/2017](#) Sb. Nejvyšší soud tedy o dovolání rozhodl podle ustanovení občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2014 do 29. 9. 2017 (dále též jen „o. s. ř.“).

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupeným advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky zpětné účinnosti horního zákona z roku 1988, konkrétně jeho ustanovení o odpovědnosti za důlní škodu, jež dosud nebyla v rozhodovací praxi odvolacího soudu vyřešena.

Nesprávné právní posouzení může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

Z hlediska dovolacího důvodu, jak jej žalobci uplatnili, je rozhodující posouzení přípustnosti aplikace zákona č. [44/1988](#) Sb., konkrétně jeho ustanovení o náhradě škody způsobené v důsledku důlní činnosti (§ 36 odst. 3), na činnost žalovaného (jeho právního předchůdce) provozovanou v 60. letech 20. století, ze které žalobcům vznikla v roce 2014 škoda.

Obecně platí, že nový právní předpis, který řeší stejný právní institut jinak (zcela nebo jen zčásti) než dosavadní právní úprava, může mít vliv i na právní vztahy, které vznikly před jeho účinností, je-li jeho vztah k dosavadnímu předpisu založen na principu tzv. zpětné účinnosti (retroaktivity). Jelikož výše zmíněný horní zákon neobsahuje přechodná ustanovení, podle kterých by bylo možné určit rozhodnou právní úpravu pro posuzovanou věc, musí být východiskem úvah zásady, ze kterých vychází při řešení otázky zpětné účinnosti právních předpisů obecná nauka právní.

Právní teorie rozeznává zpětnou účinnost (retroaktivitu) pravou a nepravou. O pravou zpětnou účinnost (retroaktivitu) jde tehdy, jestliže se novým právním předpisem má řídit vznik právního vztahu a nároků účastníků z tohoto vztahu také v případě, kdy právní vztah nebo nároky z něj vyplývající vznikly před účinností nového právního předpisu. Pravá zpětná účinnost není v českém právním řádu přípustná, neboť k definičním znakům právního státu patří princip právní jistoty a ochrany důvěry účastníků právních vztahů v právo. Součástí právní jistoty je také zákaz pravé zpětné účinnosti (retroaktivity) právních předpisů; tento zákaz, který je pro oblast trestního práva hmotného vyjádřen v čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, lze pro ostatní právní odvětví dovodit z čl. 1 Ústavy České republiky (srov. například právní názor uvedený v nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 28. 2. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 9/95, uveřejněném pod č. 16 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 5, roč. 1996 - I. díl, a v nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96, uveřejněném pod č. [63/1997](#) Sb.). Nepravá zpětná účinnost (retroaktivita) znamená, že novým právním předpisem se sice mají řídit i právní vztahy, vzniklé před jeho účinností, avšak až ode dne jeho účinnosti; samotný vznik těchto právních vztahů a nároky z těchto vztahů, vzniklé před účinností nového právního předpisu, se spravují dosavadní právní úpravou. Přestože je nepravá retroaktivita v zásadě přípustná, v případě absence explicitních přechodných ustanovení, tj. za situace, že zákonodárce mlčí jak k otázce, zda je nárok podle předchozí úpravy zachován, tak k aplikovatelnosti nové úpravy, je třeba primárně přijmout takový výklad, který šetří smysl a podstatu základního práva na legitimní očekávání (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06, a v něm citovaná rozhodnutí).

V případě práva na náhradu újmy vzniklé v důsledku porušení zákona platí obecné pravidlo (srov. např. § 3079 odst. 1 o. z.), že rozhodným okamžikem pro určení, jaká hmotněprávní úprava se má použít, je okamžik porušení povinnosti, nikoli až vznik škody samotné. Mezi těmito dvěma skutečnostmi může existovat i dlouhá časová prodleva. Zákonodárce tu vyšel z prevenční funkce náhrady újmy, neboť hrozba vzniku povinnosti nahradit škodu má ovlivnit právě jednání osoby, které lze v daném okamžiku charakterizovat jako protiprávní (srov. Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2026). Uvedené pravidlo je projevem obecné zásady zákazu retroaktivity, jež je konkretizací požadavku právní jistoty subjektů práva (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. 25 Cdo 5079/2015).

U objektivní odpovědnosti za škodu stanovenou zvláště zákonem (srov. § 2895 o. z.), do které spadá i odpovědnost organizace za důlní škodu vyvolanou důlním provozem ve smyslu § 36 odst. 3 zákona č. [44/1988](#) Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), je třeba v případě absence

explicitních přechodných ustanovení vyjít z pravidla, že zpětná (retroaktivní) účinnost takové právní úpravy je vyloučena. V souladu s principem nepravé zpětné účinnosti totiž musí převážit časové hledisko okamžiku škodné události (zvláště kvalifikované okolnosti, která by mohla být důvodem vzniku povinnosti k náhradě újmy), neboť zejména u přísnější odpovědnosti za výsledek (strict liability) nelze škůdce (zpravidla provozovatele nějaké potenciálně nebezpečné činnosti) uvádět do situace, že by případně nesl povinnost nahradit škodu bez ohledu na zavinění z činnosti, s níž tato zpřísněná povinnost nebyla v okamžiku škodné události zákonem spojována (srov. Vojtek, P. výklad k § 3079 in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, dostupné v systému ASPI). Opačný přístup by vedl k porušení zásady zákazu retroaktivity a tím i popření požadavku právní jistoty subjektů práva, jakož i k potlačení prevenční funkce náhrady újmy.

Ze shora uvedeného vyplývá, že právní závěr odvolacího soudu o nepřípustnosti zpětné působnosti horního zákona z roku 1988 na právní jednání žalovaného (jeho právního předchůdce), k němuž došlo před účinností tohoto zákona, tedy že předpoklady pro vznik povinnosti k náhradě újmy mají být posuzovány podle dosavadních právních předpisů ke dni zasypání šachty (tehdejšího horního zákona, popřípadě tehdejších obecných občanskoprávních předpisů), je správný.

Pokud dovolatelé dále namítali, že je odvolací soud zatížil nepřiměřeným břemenem tvrzení a důkazním břemenem ohledně právního nástupnictví VHMP-VIS a pasivní věcné legitimace žalovaného, nelze s nimi souhlasit. Především je třeba zdůraznit, že hlavním a postačujícím důvodem zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně bylo nedostatečné odůvodnění závěru o pasivní legitimaci žalovaného. V rozporu s ustálenou judikaturou není závěr, že účastníci řízení mají podle § 101 odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř. povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti a plnit důkazní povinnost. Zásadně platí, že důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdo 257/97, a ze dne 16. 1. 2002, sp. zn. 25 Cdo 98/2000, publikovaný v Souboru rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod C 946). K povinnostem žalobců tedy patří i uvedení rozhodných skutečností, z nichž dovozují splnění předpokladů odpovědnosti za škodu, včetně pasivní věcné legitimace žalovaného, přičemž jsou povinni k nim doložit důkazy.

Lze však žalobcům přisvědčit, a tím doplnit argumentaci odvolacího soudu, v připomenutí existence tzv. vysvětlovací povinnosti. Tato povinnost nastupuje v případě informačního deficitu na straně toho účastníka, jehož ve sporném řízení tíží břemeno tvrzení a břemeno důkazní (je přítom na něm, aby soudu osvědčil, že se ocitl ve vlastními silami nepřeklenutelném informačním deficitu), a přenáší se na protistranu, která má potřebné informace k dispozici. Nesplnění vysvětlovací povinnosti přitom může mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která tuto povinnost nesplnila (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010, ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 22 Cdo 2851/2014, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1336/2015, uveřejněné v Souboru rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod C 15031).

Protože uplatněný dovolací důvod nesprávného právního posouzení nebyl naplněn, Nejvyšší soud dovolání žalobců jako nedůvodné zamítl podle § 243d písm. a) o. s. ř.

Další články:

- [Nezbytná cesta](#)
- [Nepominutelný dědic](#)
- [Náhrada škody zaměstnancem](#)

- [Likvidace dědictví](#)
- [Jistota](#)
- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)
- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)